

MOTELD

– boken för dig som vill påverka skolan

Här ges några uppslag till diskussion eller granskning av den egna kommunens eller den egna skolans situation och utvecklingsmöjligheter.

Vi tror inte att så många kommer att finna tid att använda boken som underlag för direkt studie-cirkelarbete. Men på kurser och seminarier kan delar av boken komma till användning. Det finns också andra sätt att läsa gemensamt. En lokal skolstyrelse med föräldramajoritet eller politiker i en barn- och ungdomsnämnd kan t.ex. anslå tid vid några sammankomster till en stunds diskussion om några viktiga kapitel.

Fördjupade diskussioner kan vara särskilt betydelsefulla vid arbete med den kommunala skolplanen och den lokala arbetsplanen. De ekonomiska prioriteringarna i budgetarbetet kan också behöva en bredare diskussion som underlag. Det gäller även arbetet med de årliga kvalitetsredovisningarna.

Här följer förslag på diskussionspunkter i anslutning till de olika kapitlen:

1. Nya villkor för barn och unga

Stämmer bokens beskrivning av samhällsutvecklingen och de nya villkoren för barn och unga med era erfarenheter?

Vad kan man göra för att skapa så goda och jämlika förhållanden som möjligt för alla barn i ert närområde:

- i förskolan och skolbarnsomsorgen?
- i skolan?
- i bostadsområdet?

Granska exempelvis tillgången på lekplatser, idrottsplatser, bibliotek, ungdomsledare.

2. De tidiga skolåren

Förskolan ska vara trygg, rolig och lärorik står det i läroplanen. Hur kan föräldrar och personal bedöma om barnen har det bra i förskolan? Vad innebär god kvalitet i förskolan? Fundera över:

- stimulans till språklig och social utveckling
- avvägningen mellan lärarstyrda aktiviteter och elevernas självvalda lek
- lokaler för lek och olika aktiviteter och för barns behov av vila
- olika slags utrustning
- personalen och storleken på barngrupperna.

Granska på motsvarande sätt situationen i förskoleklassen och i skolan under de första skolåren

Vilka behov av förbättringar har ni lagt märke till?

Vilka förändringar vill ni helst satsa på?

Vad kan ni göra för att de ska genomföras?

3. Grundskolan

Varje skola måste arbeta efter de lokala förutsättningarna. Exemplet Östra skolan är valt för att ge en konkret utgångspunkt för en diskussion om hur en grundskola kan utvecklas. Jämför beskrivningen av Östra skolan och dess organisation med situationen i den eller de skolor ni känner till och särskilt intresserar er för!

Är det något som ni finner särskilt värt att ta intryck av?

Är det något ni finner problematiskt?

4. Riktlinjer för skolan

I kapitlet uppmanas alla som är intresserade av skolans utveckling att ta del av de nationella styr-dokumenterna: skollag, skolförordningar, läroplaner och kursplaner.

Några frågor att tänka över kan vara följande:

Arbetet i skolan ska enligt skollagen bygga på demokratiska värderingar. Vilka tecken på demokratisk utveckling kan man se i skolan?

Vilka inslag i skolan kan särskilt bidra till att barn och ungdomar får en beredskap att delta i samhällslivet? Finns det inslag som motarbetar deras utveckling i den riktningen?

Granska den kommunala skolplanen. Svarar den mot den utveckling av skolorna i kommunen som ni vill ha? Får alla skolor och kommundelar lika goda förutsättningar? Har man planerat åtgärder för att få bukt med akuta problem och svårigheter? Vilka synpunkter och förslag vill ni föra fram till den kommunala skolstyrelsen? Till skolpolitiker i olika partier?

Diskutera den lokala arbetsplanen, om möjligt med elever och föräldrar. Svarar den mot den utveckling av arbetsförhållandena som eleverna vill ha? Föräldrarna? Ni själva? Finns det stora problem som inte tas upp i arbetsplanen? Hur vill ni framföra era synpunkter och förslag till rektor, personalgrupper och elevråd?

5. Det meningsfulla arbetet

I tidningsdebatten om skolan dominerar idag de som anser att skolan har ett enda huvudmål – att eleverna skaffar sig goda ämneskunskaper. Läroplanen kräver mer än ämneskunskaper, se s. 54.

Säger ni ja till läroplanens krav? Diskutera då möjligheterna att lägga upp arbetet så att eleverna både skaffar sig kunskaper och utvecklas som samhällsmedlemmar, människor med förmåga att självständigt ta ställning till företeelser och förhållanden. Vilka är de största hindren? Vilka möjligheter finns det? Se förslag från DAKS, s. 10.

Flera olika arbetsätt beskrivs i det här kapitlet. Är

det något som ni särskilt vill rekommendera eller ta avstånd ifrån?

Hur kan ni stödja lärare och elever som är mitt uppe i ett krävande utvecklingsarbete? Idéer kan hämtas i beskrivningen av hur eleverna i *Fjällensskolan i Järfälla* blev miljömedvetna och fick framtidstro (s. 57).

Kunskaperna blev djupare ju mer inflytande över arbetet som eleverna hade. Den slutsatsen kom Gunvor Sehlberg fram till i sin undersökning av elevinflytande och lärande (s. 67). Diskutera olika orsaker till detta.

Mindre barn får en tryggare skolsituation om arbetet organiseras i permanenta smågrupper, familjegrupper. Finns familjegrupper i någon av kommunens skolor? Vad säger barnen, föräldrarna, lärarna? Skulle ni vilja pröva dem i fler skolor? Hur kan ni intressera lärare och föräldrar att organisera familjegrupper?

Deltar kommunen i försök med slopad timplan? Diskutera för- och nackdelar!

6. Med språket i sin makt

Jesper i sexan blev bokslukare över en natt när han fick en spännande bok som passade honom, och Henrik i fyran började skriva när han fick skrivuppgifter som engagerade honom. Bägge ansågs ha stora läs- och skrivsvårigheter och bedömdes också som allmänt ”svaga”. De fick en nystart när de tillsammans med kamraterna i klassen ställdes inför uppgifter som knöt an till deras erfarenheter och upplevelser. Läs Jan Nilssons berättelse om dem i *Att tillhöra de läs- och skrivkunnigas förening*, s. 77.

Det finns många barn som skulle dra nytta av samma nystart som Jesper och Henrik. Har Jan Nilsson pekat på en försummad möjlighet för alla barn att bli goda läsare och skrivare? Stämmer era egna erfarenheter med Jan Nilssons berättelse?

Redan i förskolan och under de tidiga skolåren behöver barnen massor med böcker, helst i sina egna klassrum. Diskutera hur ni kan skaffa pengar till en utrustning av klassbiblioteket.

Diskutera hur ett nära samarbete mellan skolorna och kommunbiblioteket kan ge barn och ungdomar

den nödvändiga rika tillgången till både skönlitteratur, faktaböcker och tidningar. Undersök hur skolorna ska kunna få tillgång till fackutbildade bibliotekarier för rådgivning och bokprat med eleverna.

I ett nära samarbete mellan förskolan, förskoleklassen och de första åren i grundskolan finns nya möjligheter för alla barn att lära sig läsa och skriva innan de slutar trean. Hur kan kommunen stimulera ett effektivt samarbete?

Diskutera föräldrarnas betydelse för barnens läsinläring. Hur skulle ni lägga upp samarbetet mellan skolan och föräldrar som åtar sig att under kortare perioder läsa en kvart om dagen med sina barn?

Svenska som andraspråk

Diskutera tillgången på lärare i svenska som andraspråk. Är det nödvändigt att satsa på att fler lärare får kompetens att undervisa i svenska som andraspråk?

Många föräldrar med utländsk bakgrund ser med misstro på svenska som andraspråk. Vilka är orsakerna till det? Hur kan man öka tilltron till svenska som andraspråk?

7. Barn i svårigheter

Barn i behov av särskilt stöd kom i kläm under de stora nedskärningarna på 90-talet. Med en säkrare ekonomi ökar nu möjligheterna att ge dem det stöd som de behöver. Diskutera hur lärare, elevvårdspersonal och personalen i skolbarnsomsorgen kan samarbeta för att barn i behov av särskilt stöd ska få lugna och trygga arbetsförhållanden och effektiv hjälp att komma över sina svårigheter.

Kan några vuxna utanför de vanliga personalgrupperna vara till stöd för barn eller klasser i svårigheter?

8. En skola för alla sinnen

I detta kapitel ges flera exempel på hur man söker skapa en skola för alla sinnen.

Diskutera olika insatser i kommunens skolor:

Omfattningen av praktiska och estetiska verksamheter i skolarbetet. Vilka ämnen tillgodoses mest?

Hur mycket kommer sådan praktisk och estetisk verksamhet in på ett naturligt sätt i hela skolans arbete?

Förekomst av musikskola/kulturskola. Avgifter? Samarbete med skolan?

Övrigt samarbete mellan skolan och den kommunala fritidsverksamheten.

Tillgång till personal och andra gemensamma resurser i kommunen för stöd åt skapande verksamhet i skolorna. Se avsnittet om *Kulturkopplingen i Malmö* s. 143.

9. Utvärderingar och kvalitetsredovisningar

Fråga några elever vad de finner bra och mindre bra i skolan och dess arbete.

Det finns två huvudmetoder när det gäller att *ta reda på vad eleverna lär sig*:

- täta skriftliga prov med samma uppgifter och samma provtid för alla
- en fortlöpande utvärdering tillsammans med eleverna av deras arbetsinsatser med redovisningar, uppsatser, experiment, fältundersökningar, utställningar etc. Eleverna kan dokumentera sitt arbete i en pärm eller på dator.

Diskutera metoderna. Vilken av dem ger den mest rättvisa bilden av elevernas kunnande? Behövs båda?

Diskutera vad som är *god kvalitet* i skolarbetet. Vad betraktar ni framför allt som viktigt i en bra skola? På vilka områden skulle kvaliteten behöva höjas i den eller de skolor ni känner till?

10. Skolan – en mötesplats för många kulturer

Den svenska skolan har alltid varit en mötesplats för elever med olika social och kulturell bakgrund. Detta har varit viktigt för den demokratiska utvecklingen i vårt land. Under de senaste årtiondena har den stora

invandringen skapat nya tillfällen till möten mellan människor med olika nationaliteter, kulturer och religioner. Detta gäller framför allt i de mångkulturella skolorna som är på framväxt. Boendesegregationen, särskilt i våra storstäder, har dock skapat många ensidiga skolmiljöer med de flesta barnen från samma kulturgrupp eller samhällsklass.

Ta reda på hur många barn med utländsk bakgrund som bor i kommunen. I vilka skolor går de? Vilka är deras föräldrars hemländer? Får eleverna känna att deras kulturella bakgrund är en tillgång i klassen eller att deras och deras föräldrars kunskaper och erfarenheter kan berika arbetet i t.ex. samhällskunskap, geografi, historia och religionskunskap?

Finns det tid för samtal i lugn och ro mellan barn och ungdomar och vuxna i skolan? Samtal om vilka värderingar, normer och kunskaper som är viktiga i relationer mellan människor och i samhället i stort?

Många föräldrar från andra länder har en annan syn på barnuppfostran och skoltraditioner än den som präglar den svenska skolan. Hur kan man lägga upp möten med föräldrar där de får komma till tals i frågor som rör skolans uppgift att fostra? Disciplin och ordningsregler? Vilka uppgifter har modersmåls lärarna i samarbetet med föräldrarna?

11. Likvärdighet och valfrihet

Situationen inom den enskilda skolan.

Eleverna har enligt den centrala timplanen 382 timmar, sammanlagt under hela grundskoletiden, för egna val av studieområden. Ta reda på några exempel på fria val av ämnen, intresseområden eller teman och sök ta reda på vad de betyder för eleverna och skolan.

Skolan har 600 timmar för sitt val. Bygger skolan upp en särskild profil genom att utnyttja tiden för skolans val? Är det någon profil som ni finner särskilt angelägen i er skola? Drama, musik eller idrott? Miljöstudier?

Valfrihet mellan olika kommunala skolor.

Finns det några *profilsolor* i er kommun? Gäller profilen alla eleverna i skolan eller bara en liten del? Hur informerar kommunen om skolornas profiler?

Hur sker urvalet till skolor som många elever söker sig till?

Friskolor och kommunala skolor.

Finns det någon eller några *friskolor* i kommunen eller den kommunal där ni bor? Vad kännetecknar denna skola/dessa skolor i förhållande till de kommunala skolorna? Hur ser ni på förhållandet mellan friskolor och kommunala skolor när det gäller likvärdighet och valfrihet?

Den framtida skolutvecklingen.

Hur vill ni ha *den framtida skolutvecklingen* i kommunen för att alla barn ska få en god utbildning?

12. Den öppna skolan

Hur mycket tar skolorna vara på närsamhällets resurser i skolarbetet:

- naturen för miljöstudier
- människor och organisationer för samhällsstudier
- företag och anställda för studier av arbetslivet.

Vad betyder skolorna för det omgivande samhället?

Finns personer i skolorna med särskilt ansvar för att öka kontakten med det omgivande samhället? Vilka uppgifter har de i så fall?

Hur kan olika personer ute i samhället medverka till att göra skolarbetet meningsfullare?

Kan elevernas studier på något sätt vara till nytta för närsamhället? Miljöundersökningar? Historiska beskrivningar? Trafikplanering?

Hur mycket används skolans lokaler för verksamhet för vuxna när skolundervisning inte pågår? Fördelar och nackdelar med sådant utnyttjande?

Tag reda på hur många datorer som finns i de skolor ni mest intresserar er för. Hur används de mest? Diskutera positiva effekter av datoranvändningen. Brister och problem? Diskutera kostnaden för att utveckla IT i skolan i förhållande till andra läro-medelsbehov. Hur ser ni på framtiden när det gäller IT i skolan?

13. Att göra sin röst hörd

Flera av artiklarna i boken hävdar att det går trögt att utveckla föräldra- och elevinflytandet i skolan. Hur är det i skolorna i er kommun?

Vad har eleverna att säga till om när det gäller planeringen av skolarbetet:

- val av innehåll
- sättet att arbeta
- prov (t.ex. tidpunkter och val av uppgifter)
- ordningsregler.

Intervjua elever i elevråd och föräldrar i Hem och Skola om deras syn på elev- och föräldrainflytande.

14. Makt och rädsla

Bland de frågor som tagits upp i kapitlet finns följande som kan diskuteras utifrån behoven i kommunens skolor:

- en trygg arbetsmiljö för både elever och personal
- rektors roll för ett gott arbetsklimat
- antimobbningsplaner och deras tillämpning
- verbalt våld och sextrakasserier
- jämställdhetsplaner och deras tillämpning
- handledning i konflikthantering för personal
- elever som kamratstödjare
- vuxna utöver personalen som stödpersoner i skolan.

15. Är det nyttigt att misslyckas?

Inom DAKS menar vi att betygssystemet har stora nackdelar. Det leder till en ibland stenhård konkurrens som hindrar elevernas sociala utveckling och bidrar till en ökad stress hos eleverna.

Mängden prov som ska ge underlag för betygen snedvrider lärandet genom inriktningen på yt-inläring av faktakunskaper inom olika ämnen. De många proven ger visserligen en kick till elever som ligger i topp, men de är förödande för elever som gång på gång misslyckas och så småningom förlorar lusten att delta i arbetet.

De flesta vill ändå ha kvar betygen. Vilka är skälen?

DAKS anser att slutbetyget i årskurs 9 kan ersättas av ett utbildningsbevis, där varje elevs studiegång redovisas utan jämförelse med kamraternas insatser.

Diskutera värdet av att ersätta slutbetyg med sådana utbildningsbevis som exemplifieras i boken.

Diskutera hur intagningen till gymnasieskolan kan ordnas utan graderade betyg.

16. Ledarskap i skolan

Ledarskapet i skolan tillmäts allt större vikt. I läroplanen läggs mycket stort ansvar på rektorn. Efterhand har också föräldrar och elever fått större inflytande på hela skolans verksamhet.

Några frågor att diskutera när det gäller ledarskap:

- lokala politikernas möjligheter att påverka skolans utveckling
- olika sätt att uppfatta rektorns uppgifter som ledare i skolan
- olika ledarstilar
- arbetslag och ledningsgrupper i skolan
- försök med lokala styrelser med föräldramajoritet (grundskolan)
- försök med lokala styrelser med elevmajoritet (gymnasieskolan).

17. Arbetsmiljö och hälsa

Det stora hälsoproblemet i skolan idag är stressen, som leder till att elever drabbas av psykiska och psykosomatiska besvär. Elever med ångest, oro, ont i magen och huvudvärk har ofta sökt sig till skolsköterskan eller kuratorn för att få råd och stöd. Vid behov har de fått hjälp att gå vidare till skolpsykolog eller läkare. Men i dag har man i många kommuner svårt att ge stöd åt alla elever som behöver det.

Ta reda på vilken tillgång till personal inom elevvården och skolhälsovården som eleverna har i er kommun eller i er skola. Behöver elevvården stärkas? Vilka åtgärder är nödvändiga? Behöver lärarna och fritidspedagogerna handledning av kurator och skol-

psykolog? Ta upp en diskussion med rektor, den enskilda skolans styrelse och skolstyrelsen i kommunen om olika sätt att stärka elevvården. (Enligt utredningsförslag hösten 2000 ska elevvården och skolhälsovården sammanföras till Elevhälsan.

Ta reda på planerna för nybyggnader och ombyggnader av förskolor och grundskolor. Diskutera fördelarna och möjligheterna att bygga ut en förskola till en barnskola där man samlar barn från omkring 4 års ålder till och med årskurs 3 i en lugn miljö särskilt utformad för yngre barn.

Ta kontakt med arbetsmiljöombuden i den aktuella skolan och planera en genomgång av arbetsmiljön: lokaler, utrustning, skolgårdar, förhållandet mellan skolans personal och eleverna, trivseln, orsaker till stress och oro.

Diskutera eventuella behov av förbättringar.

18. Gymnasieskolan

Artikeln om Ekopiloterna i Sölvesborg diskuterar handlingsutrymmet för förnyelse av arbetet i gymnasieskolan. Ta reda på andra exempel på radikala försök att utveckla skolan och diskutera vad som skulle kunna göras i den egna kommunen.

Några punkter att diskutera som berör gymnasieskolan i kommunen:

- utbudet av nationella program
- individuella program
- andelen elever som fullföljer utbildningen
- ekonomiska resurser och prioriteringar
- tillämpning av reglerna för lägsta garanterade undervisningstid. Förekommer så kallade lärarlösa lektioner?
- stöd åt elever med svårigheter
- förekomst av programråd för samarbete gymnasieskola och arbetsliv
- arbetsplatsförlagd utbildning (APU)
- försök med lärande i arbetslivet (tidigare benämnt lärlingsutbildning)
- utvärdering och kvalitetsredovisningar
- utvecklingsarbete och försöksverksamhet.

19. Vad ska pengarna användas till?

Har besparingar under 1990-talet lett till problem och försämringar för skolor i kommunen? I så fall vilka? Hur ska problemen lösas?

Vilka ekonomiska problem är nu störst när det gäller åtgärder som anges

- i den kommunala skolplanen
- i den lokala arbetsplanen?

Tillämpas system med skolpeng vid elevers flyttning från en skola till en annan inom kommunen? Vilken beräkningsgrund tillämpas i så fall? Finner du den rimlig?

Vilka principer tillämpas vid fördelning av resurser till olika skolenheter i kommunen? Förs det en offentlig debatt om hur man vid resurstilldelningen ska ta hänsyn till sociala olikheter i områdena där skolorna finns?

Hur stora resurser har avsatts för gemensamma uppgifter för skolväsendet i kommunen? Vad användes de mest för? Skulle det vara motiverat med en annan fördelning?

Hur mycket pengar finns till kompetensutveckling för personalen? Har medel avsatts för handledarutbildning för APU (arbetsplatsförlagd utbildning) inom gymnasieskolan? Har kommunen sökt/fått särskilda medel från Skolverket för detta?

Hur stora är möjligheterna för intresserade lekmän att följa och påverka budgetprocessen

- i kommunen som helhet
- i en enskild skola?

Finns det några andra samverkans- eller påverkansmöjligheter för att få effektivare och bättre resursanvändning inom skolväsendet i kommunen eller i den skola som särskilt intresserar dig? Eller för att öka resurserna till skolan?

Se diagram s. 312 över fördelningen av kommunernas kostnader 1998 för olika ändamål.

Sök göra en jämförelse med hur det är i din egen kommun. Tycker du att pengarna används på ett bra sätt? Skulle du vilja arbeta för en omfördelning? I så fall hur?

20. Några framtidsperspektiv

Ökade klyftor i samhället har lett till ökade klyftor i skolan. Stämmer det påståendet med er egen bild av utvecklingen? Vad måste göras för att alla barn ska få en bra skola?

Förskolan och skolan får under de närmaste åren ökade statsbidrag för att anställa personal. Granska förslag till hur dessa statsbidrag ska användas i kommunernas skolor. Diskutera vilken personal som behövs i de förskolor och skolor som ni känner till.

Vad kan göras för att skolan ska utvecklas till ett väl fungerande mini-samhälle för barn och vuxna? Hur kan man stärka skolan som ett kulturcentrum i närområdet?

Förskoleklasserna har sedan starten förts till grundskolor för barn i åldern 7–16 år. Finns det några förskolor i kommunen som kunde byggas till och utrustas för barn i åldern 4–9 år? Fördelar och nackdelar?

Med en allmän förskola blir skolgången längre. Kan man kanske då gå över från grundskolan till gymnasieskolan redan efter årskurs 8?

Diskutera de förslag till förändring av skolans struktur som framförs av Nils Westberg, s. 321. Fördelar och nackdelar?

Har ni andra idéer om skolan när det gäller den närmaste framtiden?

BILDA FÖRLAG